

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Бондаренко Людмили Анатоліївни
на дисертаційну роботу Єрмакова Івана Олеговича
«Забезпечення економічної безпеки туристичної галузі
в умовах глобальних зрушень»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 24 Сфера обслуговування зі спеціальності 242 Туризм

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Постійні глобальні трансформації, що супроводжуються посиленням економічної нестабільності, цифровізацією, зміною структури туристичного попиту, геополітичними викликами та необхідністю забезпечення післякризового відновлення, надають питанням економічної безпеки туристичної галузі особливого теоретичного й практичного значення. Туристична галузь є однією з найбільш чутливих до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, що обумовлює потребу у вдосконаленні наукових підходів до забезпечення її стійкого функціонування та розвитку.

Особливої ваги зазначена проблематика набуває для України, де розвиток туристичної галузі відбувається в умовах воєнного стану, структурних економічних змін, інтеграції до європейського простору та необхідності формування ефективної системи управління ризиками. У зв'язку з цим зростає потреба у розробленні сучасного теоретико-методичного інструментарію, здатного забезпечити підвищення адаптивності, конкурентоспроможності та економічної стійкості галузі.

Аналіз дисертації Єрмакова І.О. дає підстави стверджувати, що вона присвячена вищевказаним проблемним аспектам. Саме тому обрана тема дисертаційного дослідження є своєчасною, науково обґрунтованою та має вагоме теоретичне і практичне значення, а результати роботи можуть бути використані при формуванні державної політики, стратегій розвитку туристичної галузі та вдосконаленні механізмів управління її економічною безпекою. З огляду на це, можемо відзначити, що актуальність теми дослідження, обраної Єрмаковим І.О., не викликає сумнівів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Обрана Єрмаковим Іваном Олеговичем тема дисертації узгоджується з пріоритетними напрямками наукових досліджень та логічно вписується в науково-дослідну діяльність Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Здобувач був співвиконавцем наукової роботи «Стратегія створення цифрової екосистеми споживання туристичних послуг на основі інтеграції фізичного та віртуального простору» №0123U104010 (довідка №87/2025 від 26.12.2025 р.), у рамках якої ним було розроблено методичний інструментарій для оцінювання ризиків при впровадженні цифровізації туристичних послуг та наукового дослідження «Стратегування мережі цифрових туристичних послуг за участю індивідуальних суб'єктів туристичного ринку в умовах глобальних зрушень» РК 0124U003887 (довідка №84/2025 від 26.12.2025 р.). У межах цього дослідження здобувачем обґрунтовано науково-методичні підходи до стратегування мережі цифрових туристичних послуг з урахуванням впливу глобальних зрушень, визначено ключові чинники підвищення економічної стійкості та адаптивності індивідуальних суб'єктів туристичного ринку. Отже, обрана тематика не тільки узгоджується з науковими пріоритетами університету, але й забезпечує синтез теоретичних напрацювань із прикладними розробками.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота Єрмакова Івана Олеговича характеризується високим рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків і практичних рекомендацій. Достовірність отриманих результатів забезпечується комплексним використанням сучасних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, ґрунтовним аналізом вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, нормативно-правової бази, статистичних матеріалів, а також сучасних підходів до оцінювання економічної безпеки туристичної галузі.

У процесі дослідження автором послідовно реалізовано системний підхід до розкриття теоретико-методичних засад забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень. Структура дисертації є логічною та цілісною, а її розділи взаємопов'язані між собою і спрямовані на досягнення поставленої мети. У першому розділі здійснено поглиблений аналіз теоретичних

підходів до дослідження економічної безпеки туристичної галузі, уточнено категоріальний апарат, систематизовано сучасні наукові підходи та визначено особливості функціонування туристичної галузі в умовах глобальних трансформацій (с. 30-67). У другому розділі проведено комплексний аналіз сучасного стану туристичної галузі України, оцінено ключові ризики та загрози її економічній безпеці, а також узагальнено міжнародний досвід і європейські практики забезпечення безпеки галузі (с. 71-112). У третьому розділі автором розроблено методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки туристичної галузі, запропоновано сигнальну модель її оцінювання, удосконалено підходи до класифікації ризиків туристичної діяльності та обґрунтовано стратегічні напрями забезпечення економічної безпеки туристичної галузі України (с. 116-185).

Дисертація відзначається чіткою логікою викладу матеріалу, високою культурою наукового стилю, належною аргументованістю висновків і рекомендацій. Усі поставлені у роботі завдання вирішено, а сформульовані висновки є достатньо обґрунтованими, підтверджуються результатами проведеного дослідження, апробовані у наукових публікаціях та доповідях на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Таким чином, дисертаційна робота Єрмакова Івана Олеговича є завершеним, самостійним науковим дослідженням, виконаним на високому теоретичному та методичному рівні, характеризується внутрішньою логічною завершеністю, цілісністю побудови, достатнім ступенем наукової обґрунтованості та практичною спрямованістю отриманих результатів.

4. Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у розвитку теоретико-методичних засад забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень, а також у розробленні комплексу методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення її стійкості, адаптивності та ефективності функціонування. Аналіз змісту дисертації дозволяє виокремити найбільш вагомні результати, що мають наукову новизну.

1. Заслуговує на увагу удосконалений концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки туристичної галузі (с. 25–27, 170–185), який, на відміну від існуючих, інтегрує процеси оцінювання вразливості галузі, сигнальної

діагностики рівня економічної безпеки, оцінювання ризиків туристичної діяльності, урахування резилієнтності та формування стратегічних напрямів управлінського реагування. Запропонований підхід забезпечує комплексне бачення функціонування туристичної галузі в умовах глобальних трансформацій.

2. Науковий інтерес становить розроблений автором методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки туристичної галузі (с. 116–145), який базується на поєднанні індикаторного, порогового та сигнально-інтерпретаційного принципів. Запропонована система випереджувальних індикаторів дозволяє своєчасно ідентифікувати негативні тенденції, формувати безпековий профіль туристичної галузі та визначати відповідний режим управлінського реагування.

3. Важливим результатом дослідження є розроблення сигнальної моделі оцінювання та алгоритму інтерпретації рівня економічної безпеки туристичної галузі (с. 133–145), які забезпечують можливість переходу від аналізу окремих показників до формування інтегрованого сигнального профілю галузі, виявлення конфігурації ризиків та визначення комплексу управлінських заходів на державному, регіональному рівнях і рівні суб'єктів туристичної діяльності.

4. Безперечною науковою новизною характеризується удосконалення теоретико-методичних засад визначення та оцінювання ризиків туристичної діяльності (с. 145–169). Автором запропоновано багатокритеріальну класифікацію ризиків за вісімнадцятьма класифікаційними ознаками, що дозволяє комплексно ідентифікувати джерела ризиків, оцінювати їхній вплив на економічну безпеку туристичної галузі та формувати інформаційну основу для прийняття ефективних управлінських рішень.

5. До вагомих результатів дисертації належить розвиток наукових положень щодо стратегічного забезпечення економічної безпеки туристичної галузі (с. 170–185). Автором обґрунтовано сценарний підхід до формування стратегічних напрямів розвитку туристичної галузі, який передбачає інтеграцію цифровізації, сценарного планування, сигнального моніторингу та багаторівневої системи управлінського реагування залежно від рівня економічної безпеки. Запропоновані рекомендації мають практичне значення для формування державної політики у сфері туризму та підвищення стійкості галузі до сучасних глобальних викликів.

Одержані результати характеризуються належним рівнем наукової новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної спрямованості. Запропоновані автором методичні підходи, моделі та рекомендації суттєво розширюють існуючі наукові уявлення щодо забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах

глобальних зрушень і можуть бути використані органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами туристичного бізнесу та науковою спільнотою при розробленні стратегій розвитку туристичної галузі України.

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертаційна робота Єрмакова Івана Олеговича є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому викладено авторський підхід до вирішення актуального наукового завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій із забезпечення економічної безпеки туристичної галузі України в умовах глобальних зрушень. У роботі сформовано нові наукові положення, запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки туристичної галузі, удосконалено підходи до оцінювання ризиків туристичної діяльності та обґрунтовано стратегічні напрями підвищення стійкості туристичної галузі до сучасних глобальних викликів.

Результати дисертаційного дослідження, що охоплюють теоретичні, методичні та прикладні аспекти забезпечення економічної безпеки туристичної галузі, висвітлено у 12 наукових публікаціях, серед яких 4 статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України, 1 наукова праця апробаційного характеру та 7 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Аналіз рукопису дисертації та наукових публікацій автора свідчить, що основні наукові положення, висновки та результати дослідження повною мірою відображені в опублікованих працях. Розгляд поданого рукопису дисертаційної роботи та наукових публікацій дисертанта дає підстави констатувати ідентичність змісту публікацій і основних положень дисертації.

6. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Отримані результати дослідження апробовано та імplementовано, зокрема в роботі АТ «Готель «Харків» впроваджено практичні рекомендації щодо вдосконалення забезпечення стратегічних пріоритетів інноваційного інвестування відповідно до профілю основної діяльності підприємства та визначення їх місця в стратегії відновлення туристичних потоків (довідка №38-

018/1 від 18.12.2024 р.). Практичні рекомендації також використовуються в діяльності ТОВ «Аркада» для вдосконалення теоретико-методичного забезпечення інформаційної безпеки як механізму контролю ризиків на різних етапах реалізації туристичного продукту (довідка №44-к від 29.09.2023 р.).

7. Академічна доброчесність

Можна стверджувати, що дисертаційна робота І.О. Єрмакова є самостійною, авторською працею, яка, при цьому, не порушує норм законодавства щодо захисту авторських прав. Фактів порушення здобувачем академічної доброчесності не виявлено, на всі використані в роботі джерела інформації є посилання.

Перевірка за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення підтвердила відповідність роботи стандартам академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Дисертаційне дослідження Єрмакова Івана Олеговича характеризується актуальністю обраної тематики, логічністю побудови, комплексністю проведеного дослідження та високим рівнем теоретичного й методичного опрацювання проблеми забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень. Разом з тим окремі положення роботи мають дискусійний характер та можуть бути предметом подальших наукових досліджень.

1. У підрозділі 1.3 (с. 55-67) автором систематизовано основні типи глобальних зрушень, що впливають на економічну безпеку туристичної галузі. Разом із тим недостатньо розкрито механізм взаємного впливу окремих груп глобальних зрушень між собою. Зокрема, доцільним було б більш детально показати, яким чином цифрові трансформації, геополітичні процеси та інституційні зміни формують комплексні ризики для туристичної галузі, а також чи змінюється характер цих взаємозв'язків залежно від стадії розвитку туристичного ринку.

2. У підрозділі 2.1 (с. 71-99) автором проведено аналіз сучасного стану туристичної галузі України та запропоновано використовувати туристичний збір і податкові надходження як ключові індикатори її розвитку. Такий підхід є достатньо аргументованим, однак доцільно було б доповнити систему

оцінювання показниками туристичних потоків, рівня завантаженості засобів розміщення, інвестиційної активності та рівня цифровізації туристичних підприємств, що дозволило б більш комплексно охарактеризувати стан економічної безпеки галузі.

3. У підрозділі 3.1 (с. 116-144) запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки туристичної галузі на основі системи випереджувальних індикаторів. Водночас у роботі недостатньо обґрунтовано принципи визначення порогових (сигнальних) значень окремих індикаторів та їх чутливість до змін зовнішнього середовища. Доцільно було б більш детально висвітлити методику встановлення цих меж або провести їх порівняння з міжнародними підходами до оцінювання безпеки туристичної сфери.

4. У підрозділі 3.2 (с. 145-169) автором розроблено багатокритеріальну класифікацію ризиків туристичної діяльності за вісімнадцятьма ознаками, що є вагомим науковим результатом. Проте робота виграла б від подальшої деталізації практичного використання запропонованої класифікації шляхом побудови матриці пріоритетності ризиків або їх ранжування за рівнем імовірності виникнення та масштабом можливих економічних наслідків.

5. У підрозділі 3.3 (с. 170-185) обґрунтовано стратегічні напрями забезпечення економічної безпеки туристичної галузі України в умовах глобальних зрушень. Разом із тим окремі положення щодо впровадження запропонованих стратегічних заходів потребують більшої конкретизації. Зокрема, доцільно було б визначити систему ключових показників оцінювання ефективності реалізації запропонованих стратегій, строки їх досягнення та відповідальних суб'єктів реалізації на державному й регіональному рівнях.

Зазначені зауваження мають переважно рекомендаційний та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

9. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Єрмакова Івана Олеговича на тему «Забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на високому науково-теоретичному та методичному рівні. Одержані автором результати характеризуються належним ступенем наукової новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості. У дисертаційній роботі вирішено актуальне наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних

засад та розробленні практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки туристичної галузі України в умовах глобальних зрушень.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором, є достатньо аргументованими, логічно взаємопов'язаними та підтверджуються результатами проведених теоретичних і прикладних досліджень. Запропоновані методичні підходи, сигнальна модель оцінювання рівня економічної безпеки туристичної галузі, удосконалена система оцінювання ризиків туристичної діяльності та обґрунтовані стратегічні напрями підвищення економічної безпеки туристичної галузі мають важливе значення для подальшого розвитку теорії та практики управління туристичною сферою.

Дисертаційна робота Єрмакова Івана Олеговича за своїм змістом відповідає спеціальності 242 Туризм, галузі знань 24 Сфера обслуговування, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор, Єрмаков Іван Олегович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 242 Туризм галузі знань 24 Сфера обслуговування.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туризму та економіки підприємства
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Людмила БОНДАРЕНКО

